

POSJETI

Postojna - Grotta gigante - Baredine

Dvorište Trnjanske ceste u hladnu je subotu, 7. siječnja 2006. godine, tiho odjekivalo glasovima. Skupina od 13 željezničara (Petra Bolonić, Zoran Bolonić, Martina Borovec, Vlado Božić, Jelena Godrijan, Krešimir Guszak, Željko Jelinić, Fanica Kljaković - Gašpić, Dalibor Jirkal, Lana Malović, Ruđer Novak, Ana Pasarić i Martina Pavlek) okupila se ispred prostorija društva u iščekivanju dvodnevnog pohoda na neke od najpoznatijih turistički uređenih krških atrakcija Slovenije, sjeverne Italije i Hrvatske. U planu su bili obilasci špilja i jama (Postojne, Grotte Gigante i Baredina) te posjet Inštitutu za raziskivanje Krasa ZRC SAZU u Postojni.

Raspoređeni u tri auta pokrenuli smo se kišnim zagrebačkim ulicama prema jednom od mnogih graničnih prijelaza koji su nas željno iščekivali. Oko devet sati ujutro, nakon kra-

tke vožnje kroz Sloveniju, stigli smo pred prvo odredište: Postojnu. Slijedili su uobičajeni jutarnji rituali, pa smo u samu špilju ušli (u velikom stilu) vlakićem tek oko deset sati! Vožnja je trajala kojih dvadesetak minuta i odvela nas duboko u utrobu Zemlje. Razgledavanje koje je uslijedilo bilo je popraćeno uzdasima nad špiljskim ukrasima, ali i zgražanjem kada smo na kraju turistički uređenog dijela bili suočeni licem u repove četiriju nemoćnih čovječjih ribica izloženih u betonskom bazenu najveće dvorane u špilji (sada se više ne nalaze tamo). Posjet kompleksu Postojnske jame završili smo obilaskom speleobiološke postaje, nakon čega smo pogledali multimedijско predavanje o špilji i njenim žiteljima. Posjet vivariju u sklopu postaje bio je zanimljivo iskustvo, neke od životinja su čak bile i žive, a uvjeti u kojima se nalaze oponašaju njihovo prirodno stanište.

Sljedeća postaja bio je Institut, gdje su nas dočekali širom otvorenih ruku. Saslušavši predavanje o povijesti istraživanja krša (kako u Sloveniji tako i izvan nje), te prošlim, sadašnjim i budućim projektima Instituta, povelu su nas u razgledavanje novo obnovljene zgrade. Najviše nas se dojmio katastar špilja i jama Slovenije koji se nalazi u njihovim prostorijama. Miha Čekada, glavni i odgovorni za njegovo održavanje, objasnio nam je da mu je namjena vođenje evidencije špiljskih objekata, kao i aktivnosti špiljarskih društava u Sloveniji. Na katastru se sustavno radi već dugi niz godina u bliskoj suradnji s JZS - om (Jamarska zveza Slovenije). Sam pogled na slovenski katastar započeo je bolnu diskusiju o pokretanju, odnosno ujedinjavanju postojećih raspršenih po-

Vivarij - muzej špiljskih životinja

foto: Vlado Božić

Katastar slovenskih speleoloških objekata

foto: Vlado Božič

dataka u jedinstveni katastar špiljskih objekata Hrvatske. Ne mora se ni spomenuti da je rasprava trajala dugo nakon odlaska iz Postojne.

Posjet Postojni, kako su nam objasnili mještani, ne bi bio potpun bez razgledavanja Predjamskog grada. U renesansnom dvorcu iz 16. stoljeća postavljena je odlična stalna izložba o viteškom životu toga doba, viteškoj hrani i viteškim rakijama. Dvorac krasi mnogi zaštitni konopci kojima nismo mogli odoljeti, zdušno smo ih preskakivli i gurali svoje nosove i u najmanje špiljske prostore iza zidova Erazmova dvorca te tako otkrivali uske stepenice, tajne prolaze, sobe za mučenje, vidikovce s kojih pogled oduzima dah. . .

Nakon zadovoljavanja naših gladnih speleoloških očiju, znanstvenih apetita i kulturnog duha, zaputili smo se prema Trstu zadovoljiti i onaj najsiroviji speleološki poriv: potrebu za dobrom i kvalitetnom opremom. Vozivši se tako u koloni od tri auta, malo smo zapeli na slovensko - talijanskoj granici. Prvim, muškim autom, kormilario je Coki, dok su se u ostala dva

bezbrizno vozili Dado i Ruđer s po četiri, odnosno tri djevojke. Gospoda carinici izazvani izazovnim flis jaknama i gojzericama na atraktivnim željezničarkama došli su do zaključka da su auti puni dama sumnjivog morala, a da su Ruđer i Dado njihovi makroi. Mahali smo rukama i nogama, objašnjavali da smo planinari, da idemo u trgovinu sa speleološkom opremom, da se vraćamo u Sloveniju spavati u planinarski dom. . . Ipak su gospoda tražila da stanemo sa strane i počela otvarati gepeke. Uz pomoć briljantnog Ruđerovog talijanskog uspjeli smo se otarasiiti optužaba maštovitih carinika te smo krenuli trošiti eure u Trst. Oružarnica je na kraju bila obogaćena za stotinu metara »devetke« te ostalom prijeko potrebnom opremom.

Noć smo proveli u planinarskom domu na pitomoj slovenskoj planini, okupanoj snijegom i burom. Oko 23 sata domaćini su nas ljubazno zamolili da se povučemo u sobe jer su oni krenuli na počinak. Nama je to toliko teško palo da smo žustru raspravu morali nastaviti u sobi do ranih jutarnjih sati.

Ujutro smo krenuli prema Grotti Gigante,

Grotta gigante

foto: Vlado Božič

Na kraju turističkog puta u špilji Baredine

foto: Vlado Božić

jami s najvećom podzemnom dvoranom na Dinariidima, za čiji je obilazak bilo potrebno prevaliti tisuću stepenica, laganih 500 pri spuštanju

te prokleta teških 500 pri usponu. Jamu krase brojni ukrasi, među kojima se ističu zeleni vrtovi kraj svakog reflektora koji daju jami poseban »štih«. Na kraju se čovjek zapita je li to botanički vrt ili špiljski objekt?

Šećer na kraju bila je jama Baredine u porečkoj Novoj Vasi. Po mišljenju autorica ovog članka, najljepše i najpažljivije uređenu špilju na ovom izletu! Nakon razgledavanja društvo se raspalo: dio je odlučio prihvatiti istarsku gostoljublju Silvija Legovića (Kawasakija), a dio se uputio prema obližnjem Poreču prizalogojiti nešto, te na povratku posjetiti Kastav i prostorije speleološke udruge Estavela. Pogledavši dojmpljivu izložbu koja se odnosila na speleološke ekspedicije udruge u 2005. godini i nakon druženja s kolegama speleolozima uz vino i fritule, iz Kastva smo pospanih očiju krenuli na zadnju etapu ovog zanimljivog vikenda. Vraćam se Zagrebe tebi. . .

Jelena Godrijan, Fanica Kljaković - Gašpić

Špilje, planina i esperanto u Slovačkoj

U rujnu 2005. na planinarsko - esperantskom susretu (MKR) u Baškim Oštarijama na Velebitu upoznali smo četvero esperantista iz Slovačke i saznali za sličan susret koji oni organiziraju zimi, već dvadesetak godina. Odmah smo počeli razmišljati o uzvratnom posjetu. Odlučili smo se, najavili dolazak dan prije službenog početka susreta (jer nam se ipak nije dalo na tako dalek put za kratko vrijeme). Naš prijatelj Jan odmah je sve organizirao – i smještaj i program: posjet Demanovskoj špilji slobode i Muzeju zaštite prirode i speleologije. Krenimo redom!

Dakle, u srijedu 4. siječnja 2006. krenuli smo autom put sjevera, nas dvoje. Nakon cjelodnevne vožnje kroz Sloveniju, Austriju i Slovačku, tek smo po mraku stigli u Liptovsky Jan. To je malo mjestašce, a i njegova okolica, bilo gotovo okovano snijegom i ledom.

Sljedećeg jutra (četvrtak) naši su nas domaćini povelili u špilju »Demänovska jaskyňa slobody«. Špilja se nalazi u Demanovskoj dolini u kojoj je otkriveno i istraženo mnogo špilja. Njih deset čini povezan sustav ukupne dužine oko 35

km, što ga čini najdužom špiljom u Slovačkoj. Od toga na Špilju slobode otpada oko 8300 m.

Od parkirališta u dolini do špilje treba se popeti 60 metara. Prije ulaska u špilju upoznali smo Dušana Mičúcha, speleologa i direktora špilje. Prošli smo kraću turističku rutu koja traje oko sat vremena i divili se bojama i oblicima što ih stvara priroda. Temperatura u špilji je između 6 i 7°C.

Zatim smo otišli u grad Liptovský Mikuláš i posjetili tamošnji »Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva« (Slovački muzej zaštite prirode i speleologije). Muzej je inače u zimskom razdoblju zatvoren za posjetioce, no za nas je bio organiziran poseban obilazak - kroz muzej nas je vodio zamjenik direktora Muzeja, aktivni slovački speleolog Peter Holúbek. Muzej ima tri stalne izložbe: o zaštićenoj flori i fauni, o mineralima te o kršu i špiljama Slovačke. Kroz prve dvije smo doslovce protrčali, dok smo treću veoma polako i detaljno razgledali. U Slovačkoj je istraženo preko 5000 speleoloških objekata. Najdužu špilju smo već spomenuli, a najveću dubinu ima sustav

Ulaz u Veliku Stanišovsku špilju

foto: Mea Bombardelli

Hipmanovih špilja u Janskoj dolini, 495 m. Stoga nam slovački speleolozi zavide na Lukinoj jami i drugim dubokim velebitskim jamama. Mi, s druge strane, možemo biti zavidni na ovom muzeju. Povirili smo i u knjižnicu muzeja i našli naš »Speleolog« uredno posložen.

Slijedio je posjet gradu Liptovskom Mikulašu, ručak te povratak u Liptovski Jan. Poslijepodne su počeli pristizati ostali sudionici esperantskog susreta.

U petak smo se svi zajedno uputili u Jansku dolinu. Prošli smo pored zanimljivog sumpornog izvora i nakon nekoliko kilometara šetnje po idiličnoj i snijegom prekrivenoj dolini došli do Stanišovske špilje. Zapravo, postoje Mala i Velika Stanišovska. Najprije smo ušli u Malu koja se sastoji od dvije dvorane i ima dva ulaza. Nakon toga se naša skupina podijelila na šetače, skijaše i špiljare. Nas dvoje smo se, naravno, priključili skupini za posjet Velikoj Stanišovskoj špilji. Vodio nas je slovački speleolog Pavel Procházka. Obišli smo oko 600 m špilje, a njena je ukupna dužina preko 3 km. Ovu špilju i druge u Janskoj dolini istražuju članovi Speleokluba Nicolaus. Pred ulazom u Stanišovsku špilju sagradili su kućicu, rekli bismo speleo - dom, u

kojoj drže opremu za istraživanje i imaju malu društvenu prostoriju.

Po povratku u hotel, nakon ručka, druženje se nastavilo u dvorani hotela. Sudionici su po dvorani izložili fotografije s raznih izleta, a bila je tu i tematska izložba esperantskih razglednica. Mi smo donijeli dvadesetak postera s izložbe »16 godina MKR-a« (glavni su autori tih postera Vanja Radovanović i Daša Filipčić, uz našu skromnu pomoć). Cijelo poslijepodne i večer održavala su se predavanja – bolje reći predstavljanje različitih izleta, esperantskih susreta i putovanja u daleke krajeve. Mea je pričala o MKR-u, spomenutom na početku ovog teksta. Nakon predavanja uslijedilo je nešto čudno – vaganje kamenja. Naime, tradicija je ovog susreta da sudionici donesu kamenje (što veće – to bolje) iz svoje zemlje ili iz dalekih i egzotičnih krajeva koje su posjetili. Ove godine vidjeli smo kamenje s Velebita (ne, nismo ga mi donijeli), iz Baltičkog mora, iz Južne Afrike, s Kineskog zida, iz Mrtvog mora. . . Dakle, pažljivo se zapisivalo tko je donio kamen, odakle i koliko je kamen težak. I što je bilo s tim kamenjem? Čitajte dalje.

U subotu ujutro krenuli smo iz mjesta Ivanovo prema vrhu Poludnice. Ta je planina dio

masiva Niskih Tatri, visoka je 1549 metara. Svake godine (a ovo je već 24. susret) organizira se uspon na taj vrh, ali svaki put drugom stazom. Kamenje se nosi gore, naravno. Staza je dobra, osim što je na njoj bilo puuuno snijega. Tko bi zagazio mimo utabane staze, upao bi u dubok snijeg. Na vrhu smo na jednome mjestu razgrnuli snijeg i našli hrpu kamenja donesenog prošlih godina i na nju svečano polagali jedan po jedan novi kamen – ukupno 34. 5 kilograma. Zatim se u krugu oko te hrpe kamenja plesalo tradicionalni mongolski ples. Naime, naš »esperanto - obo« imitacija je stare mongolske tradicije. Pogled je bio divan – nakon nekoliko tmurnih dana, baš kad je trebalo, bilo je vedro. Ove je godine do vrha došlo 44 sudionika susreta. Spuštali smo se prema »našoj« Janskoj dolini i prije povratka u hotel otišli na kupanje, u bazen s toplom izvorskom vodom, navodno ljekovitom. Navečer su opet bila predavanja o raznim

temama i putovanjima. Ovaj put je Mea pričala o istraživanjima Lukine jame.

Ovaj susret razlikuje se po nečemu od drugih esperantskih susreta na kojima smo bili. Na njemu sudjeluje i mnogo ne - esperantista iz okolice – planinara, speleologa i, jednostavno, obitelji i prijatelja esperantista koji sve to organiziraju jer je jedan od ciljeva susreta promicanje esperanta. Stoga su i sva predavanja otvorena za sve zainteresirane i u subotu je došlo zaista puno ljudi. Predavanja se održavaju na slovačkom i esperantu.

U nedjelju se program nastavio, no mi smo morali na dug put prema Zagrebu. Na dan našeg odlaska temperatura se spustila na - 20°C, dan nakon toga čak na - 25°C.

I evo, danas kada ovo pišem, već se spremamo na sljedeći – 25. susret esperantskih putnika.

Mea Bombardelli, Milivoj Uroić

Povratak s vrha Poludnice

foto: Mea Bombardelli

Opet u Škrabićevoj jami

Boraveći na Braču u ljetu 2006. družio sam se sa članovima Planinarskog društva »Profunda« iz Selaca i posjetio dvije male špilje u samim Selcima i ponovno Škrabićevu jamu. U Maloj i Velikoj špilji na Spili u Selcima uvježbavao sam sa Slavenom Nižetićem topografsko snimanje, a u Škrabićevoj jami, zajedno s još trojicom Bračana, išao sam ustanoviti kako je Nenad Bezmalinović - Galaksija 2003. doživio nesreću. Razlog tome je taj što speleolozi još nisu utvrdili tok događaja nesreće. Da podsjetim, u nedjelju 2. veljače 2003. selački speleolozi Tonći Nižetić, Slaven Nižetić i Nenad Bezmalinović istraživali su Škrabićevu jamu, oko 2 km sjeverno od Selaca. Otvor jame je mali, čovjek se jedva provuče, ali se jama dalje širi u okomitu cijev promjera 5 - 6 m. Na dubini od oko 40 m, u bočnoj stijeni udaljenoj oko 5 m od užeta koje visi po sredini jame, nalazi se policica. Nje su se speleolozi dokopali tako da su se zanjihali i, uhvativši se za izbočine u stijeni, dohvatili policicu. Odavde se jama nastavlja u dubinu još oko 30 m točno ispod otvora jame, a od police se nastavlja uzak meandar dug petnaestak metara u kojem je u tri jame moguće ići dublje. Prve dvije duboke su 7 - 8 m dok se u trećoj može spustiti petnaestak metara dublje do uske dugoljaste police.

Kada su spomenuti speleolozi stigli do prve police, Tonći i Slaven išli su istražiti jamu ispod otvora, a Nenad istražiti meandar. Uzetom se se koristili Tonći i Slaven, dok se Nenad spuštao u jame meandra slobodnim otpenjavanjem, jer su stijene vrlo razvedene, s mnoštvom izbočina koje služe kao oprimci i nogostupi. Kada su se Tonći i Slaven vratili na policicu, dozivali su Nenada ali se on nije javljao. Pomoću užeta spustili su se do dubine od oko 70 m i tek tu čuli slab Nenadov glas, shvativši da je ozlijeđen. Tada su ustanovili da se Nenad nalazi u jednoj niši, na suprotnoj strani jame, udaljen oko 5 m vodoravno i oko 2 - 3 m više. Od ovog se mjesta jama nastavlja još četrdesetak metara do prostranog dna.

Prošlo je dva sata od kako su se rastali. S opremom s kojom su tada raspolagali do njege nisu mogli. Izašli su iz jame, odjurili kući po još opreme (užeta i karabinere), obavijestili ro-

Spuštanje u Škrabićevu jamu

foto: Vlado Božić

dbinu, liječnika i ostale Selčane o nesreći te se vratili u jamu. Nekako su se popeli do Nenada, pružili mu prvu pomoć i počeli ga izvlačiti. To je trajalo punih 5 sati. Bio je to nevjerojatan podvig. Samo njih dvojica, bez ikakvog ranijeg iskustva o spašavanju, ali koristeći se znanjem iz fizike (mehanike) stečenim u kamenolomu (obojica su radili u Jadrankamenu), samo pomoću užeta i karabinera pravili su koloturje i polako Nenada izvlačili iz jame. Vani su unesrećenog dočekali liječnik i upravo pridošli članovi GSS-a iz Splita. Helikopterom je odmah prebačen u splitsku bolnicu.

Ustanovljeno je da je Nenad zadobio potres mozga, otvorene rane na glavi, prijelom lopatice i mnogo drugih manjih ozljeda.

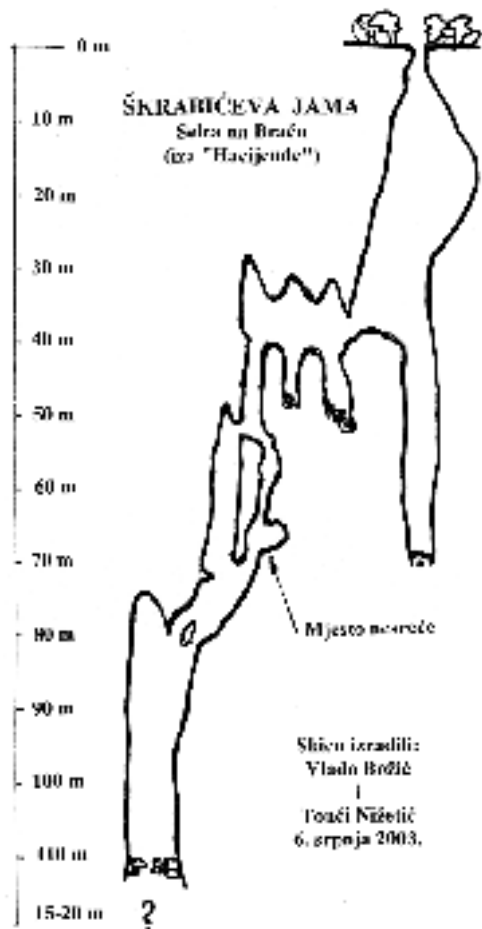
Sada, tri godine poslije, još uvijek ni Nenadu niti Tonćiju i Slavenu nije bilo jasno kako je Nenad dospio u onu nišu. Kako bi to sebi razja-

snili, spustili smo se u jamu Slaven Nižetić, Davor Cvitanović, Nenad Bezmalinović i ja 22. srpnja 2006. i došli u blizinu mjesta gdje se Nenad unesrećio. Da bi dospio u nišu, Slaven je uz Davorovu pomoć priječio jamu oko 5 m i onda ispenjao još oko 2 m u visinu. Da bi stigao tamo i vratio se trebalo mu je oko sat vremena, a pritom se koristio današnjom modernom opremom (bušilicom, fiksevima i ostalim). Tada se ponovno zapitao kako su on i Tonći 2003. došli do tog mjesta, a tek kako su Nenada izvukli iz niše i iznijeli ga iz jame. Po Nenadovom sjećanju, on se spuštao slobodnim otpenjanjem i u jednom trenutku vidio da ne može dalje pa je krenuo prema gore. U jednom je trenutku pod rukom izgubio oprimak i pao. Izgubio je svijest jer je udario glavom o stijenu i osvijestio se tek kad je blizu sebe čuo glasove.

Priječnica u Škrabićevoj jami

foto: Vlado Božić

Sjeća se izvlačenja, pri kojem je opet povremeno gubio svijest i misli da je pri svijesti bio samo kojih petnaestak minuta.

Nakon što se Slaven vratio iz niše popeli smo se do gornje police. Dok sam čekao ostale da se popnu do mene, provlačio sam se dalje po polici i našao prolaz u niže dijelove jame. Došao sam do uske jame, usporedne s glavnom jamom, i došao iznad niše u koju se Nenad spustio i unesrećio. On je, dakle, u nišu došao odatde! Tako smo razjasnili kako je Nenad dospio u ovu nišu, ali je još uvijek ostalo pitanje kako su Tonći i Slaven došli do niše, izvukli Nenada iz niše, spustili ga najprije oko dva metra do iznad glavne jame, prepriječili jamu i onda ga dalje vukli van, jer se toga, zbog ondašnjeg uzbuđenja, više ne sjećaju. Znaju samo da je bilo užasno naporno, a izveli su podvig za pamćenje.

Vlado Božić

Naše malo putovanje kroz SAD, 2006

Naše malo putovanje po Americi započelo je pozivom za sudjelovanje na matematičkoj konferenciji u State Collegeu, Pennsylvania. Moja bolja polovica, Borjan, iako nije matematičar odlučio mi se pridružiti nakon što je malo prespodijelio svoje poslove. Kako to obično biva kod organizacije službenog puta u tako daleku destinaciju, valjalo je spojiti ugodno s korisnim i iskoristiti ovu priliku za obilazak što više znamenitosti toga kraja.

Dovršili smo sve pripreme i krenuli 18. svibnja 2006. malim aviončićem za Beč i tamo uhvatili zrakoplov za New York, gdje smo sletjeli u 22. 30 po lokalnom vremenu. U New Yorku smo proveli dva dana i pritom smo odsjeli kod Borjanovog strica, a čitave dane smo razgledavali grad. Nakon toga ja odlazim na konferenciju u State College u Pennsylvaniju, a Borjan ostaje u New Yorku još nekoliko dana. U State Collegeu provodim sljedećih 5 dana. Jedina speleološka zanimljivost u tih pet dana bio je organizirani posjet špilji Indian Caverns, u kojoj su nađeni ostaci indijanskog oruđa starog više od 6000 godina. Špilja nije velika niti impresivna, a očito je da su je prilikom uređivanja prilično devastirali. Špiljskih ukrasa ima vrlo malo. U svakom slučaju Amerikanci su iz ničega napravili pravu turističku atrakciju. Zadnji dan konferencije Borjan dolazi po mene, čime je završio službeni dio putovanja i započeo zabavni. Unajmljujemo auto i odlazimo u Cleveland, Ohio. Tamo smo prespavali kod jednoga mog kolege i sastali se s Borjanovim prijateljem.

Uz podosta teškoća sa sigurnosnim mjerama Clevelandskog aerodroma, 27. svibnja jedva uspijevamo uloviti let za Nashville, Tennessee. Tamo ponovo unajmljujemo auto i oko 13. 30 krećemo prema Cave Cityju, Kentucky, u kojem se nalazi ulaz u Mammoth Cave. Sada tek počinje najzanimljiviji dio našeg putovanja. Do glavnog ulaza u Mammoth Cave dolazimo u 14. 45, podižemo rezervirane karte za četiri različita obilaska špilje i oko 15. 15 nalazimo se s Danteom. Dante - Danijel Lukačić, stari član našeg speleološkog odsjeka i speleoronilac, koji već neko vrijeme živi u Detroitu, bio je jako

Danijel Lukačić - Dante, Nela Bosner i Borjan Komarica
u izletištu Nacionalnog parka Mamutske špilje

foto: Danijel Lukačić

sretan što nas vidi. Mi smo bili prvi iz odsjeka koji smo ga došli posjetiti. Nešto više detalja o ovoj najduljoj špilji na svijetu možete pročitati u Danteovom članku u prošlogodišnjem broju »Speleologa«. Temperatura vani je vrućih 30°C, pa smo se smjestili pod jedno drvo, a jedemo i pijemo ono što je Dante kupio u Detroitu. Svi proizvodi su proizvedeni u Hrvatskoj, pa na kratko uživamo u ugodnom obroku. Čekamo ukrcaj na bus za novi umjetno napravljeni ulaz u špilju. U 15. 45 zajedno krećemo na turu »Frozen Niagara«. Vodi nas stari simpatični ranger sa svojom partnericom. On nam priča zgodu o prvim istraživačima i vlasnicima pojedinih špilja i dijelova Mammoth Cavea, koji su se još u 19. stoljeću svađali o tome tko će od njih privući više turista. Novi ulaz otkrio je miniranjem čovjek po imenu John Morrison. Ulaz je meandar koji se najprije strmo pa onda okomito spušta u dubinu od oko 60 metara. Nakon toga slijede uži vodoravni kanal i dvorane s urušenim stropovima koji su potpuno ravni a dna dvorana su ispunjena glonđama. Na kraju ture dolazimo do mjesta s puno špiljskih ukrasa i imponantnim kamenim saljevom »Frozen Niagara«. Nakon nekog vremena potrošenog na fotografiranje ovih špiljskih ljepota, izlazimo iz špilje na drugi

izlaz i vraćamo se busom na glavni ulaz. Tura je ukupno trajala oko 2 sata, a duljina prijeđenog puta je oko 1200 m pod električnom rasvjetom. Kod glavnog ulaza potvrđujemo rezervaciju za kamp i podižemo šatore. Dante nas želi odvesti u Bowling Green na večeru sa steakom i pivom da proslavimo njegov rođendan, jer se u lokalnom okrugu ne smije točiti alkohol. Krećemo oko 21 sat i nakon 45 minuta vožnje stižemo u Bowling Green. Ni nakon dva kruga oko središta gradića nikako da nađemo neki restorančić koji je još uvijek otvoren. Na kraju izgledniji ulazimo u neki fast food s morskim plodovima, u kojem nema piva. Dante je jako razočaran. Ipak smo

se uspjeli najesti, pa se vraćamo u kamp oko 23. 30. Kod šatora otvaramo pivo koje je Dante donio i proslavljamo njegov rođendan.

28. svibnja dižemo se u 7. 30 jer na programu imamo čak dvije ture. Dante na žalost mora natrag u Detroit, pa on sprema svoje stvari. Borjan i ja se u 8. 45 upućujemo prema špilji a Dante na put. Pozdravljamo se s Danteom i započinjemo turu »River Styx«, koja vodi od prirodnog »povijesnog« ulaza i nastavlja se širokim hodnicima s potpuno ravnim urušanim stropovima. Također prolazimo i kroz velike dvorane, kao što je kružna »Rotunda« na koju prvo nailazimo. Na tom se dijelu oko 1812. godine za vrijeme rata za nezavisnost iskopavao nitrat za izradu baruta, a na iskapanju su radili robovi. Jedan od pametnih mladih robova, Stephen Bishop, pronašao je mnoge daljnje prolaze i bio je vodič kroz špilju. Prolazimo širokim glavnim kanalom »Broadway Avenue« i kod stijene u obliku sarkofaga skrećemo u uže meandraste kanale. Jedan od njih zove se »Fat Man's Misery« (»Muka debelog čovjeka«). Svi ti kanali su potpuno suhi, a tlo je poput prašine. Prolazimo i preko dviju vertikala, od kojih je dubljij oko 50 m i zove se »Bottomless Pit« (»Jama bez dna«). Spuštamo se prema dubljim kanalima do dubine od oko 120 m, u kojima još ima vode. Stižemo do obala rijeke »Echo« i rijeke »Styx« u kojima je voda viša nego inače, a ponekad zna i poplaviti dublje kanale. Zatim stižemo do visoke dvorane s prirodnim stupovima koji se nazivaju »Ruins of Karmak«. U sredini te dvorane nalazi se toranj od stepenica visok oko 60 m, po kojem se penjemo prema izlazu. Ponovo se vraćamo u široki kanal koji zatvara kružnu stazu i ulazimo ponovo u »Rotundu« blizu prirodnog ulaza. Vodič nas ostavlja još pola sata da obiđemo taj dio i pročitamo poučne natpise. Tura je trajala 3 sata, duga je oko 4 km i osvijetljena elektrikom. U 11. 45 izlazimo kroz prirodni ulaz. U 13. 45 krećemo na popodnevnu turu »Violet City Lantern Tour« za koju su nam podijeljene petrolejske svjetiljke. Početak je također na prirodnom ulazu i ponovo prolazimo kroz »Rotundu« i »Broadway Avenue«, ali ovaj put bez električne rasvjete, kako bismo se uživjeli u ugođaj prvih istraživača. Sada ne skrećemo kod sarkofaga već nastavljamo dalje tim širokim kanalom. Prolazimo po-

Prirodni ulaz u Mammoth cave

foto: Nela Bosner

Stube za silaz u niže dijelove špilje na turi »Smrznuta Niagara«

foto: Daniel Lukačić - Dante

Način zaštite siga na turi »Smrznuta Niagara«

foto: Daniel Lukačić

kraj ruševina kućica koje su pripadale lječilištu tuberkuloze u 19. stoljeću. Nastavljamo istim kanalom i stižemo do najveće dvorane »Wright's Rotunda« s velikim elipsastim ljuskama na stropu. Prolazimo kroz još nekoliko dvorana, sve su urušene, te dolazimo do dvorane »Chief City« u kojima su se nalazili ostaci indijanskih predmeta starih od 4000 do 2000 godina. Nađene su njihove baklje, sandale i crteži koji su dobro očuvani zbog stalne i suhe klime u špilji. Malo dalje od te dvorane nađeno je i mumificirano tijelo jednog Indijanca na kojeg je pao blok stijene. Ne zna se točno zašto su ti davni ljudi ulazili tako duboko u špilju, ali se zna da su otkle savali gipsaste ukrase sa zidova, a ostavili su i svoje baklje zataknute visoko u stropu. Na kraju se malo penjemo i prolazimo kroz »Kämperovu« dvoranu, nazvanu imenom čovjeka koji je iskopao prolaz do nje. Stižemo do dijela nazvanog »Violet City«, kod kojeg je eksplozivom napravljen novi ulaz. Špilja se nastavlja malo dalje drugim ulazom »Carmichael Entrance«, jer je kanal između njih zatrpan. Oko 17 sati izlazi-

mo iz špilje i bus nas vraća do glavnog ulaza. Tura je trajala oko 3 sata, a dugačka je 4800 m. Nakon povratka upuštamo se u malu šetnju i uz malo lutanja stižemo do »Green Rivera« (»Zelena rijeke«) koja je glavni arhitekt špilje i koja skuplja sve njene potoke uključujući i »Styx«. Na večer se vraćamo u kamp i pokušavamo se pridružiti organiziranoj logorskoj vatri, ali je ni smo uspjeli pronaći.

29. svibnja bio je jedan od dva najnapornija dana na cijelom putu. Digli smo se u 7 sati i počeli pospremati stvari. Srušili smo šator i spakirali ruksake za večernji let. U 9. 45 već smo kod glavnog ulaza, a u 10 sati započinje »Wild Cave« tura, prava speleološka tura, koja je najdulja i trajanjem i dužinom puta. Dva mlada rangera dolaze po nas, provjeravaju jesmo li prikladno obučeni i dijele nam kacige, baterijske svjetiljke i štitnike za koljena koje poslije, naravno, moramo vratiti. Kao suvenir nam poklanjaju žute marame s popisom svih mjesta koja se mogu obići ovom turom. Tura je svaki put malo drugačija, a njen opseg i trajanje najviše ovisi o

Nela prije silaza do rijeke Colorado u Grand Canyonu

foto: Borjan Komarica

spremnosti skupine koju vode. Nakon što smo se opremili odlazimo busom do »Carmichaelovog« ulaza, koji je svega desetak metara udaljen od ulaza »Violet City«. »Carmichaelov« ulaz je miran tridesetih godina prošlog stoljeća, a prokop je dugačak oko 50 metara. Izlazeći iz prokopa ulazimo u prirodni kanal koji je na svom najširem djelu kod ulaza zatrpan glondama, a zove se »Rocky Mountains«. On je najvjerojatnije nastavak kanala koji završava kod ulaza »Violet City«. Nastavljamo širokim kanalom pod nazivom »Cleaveland Avenue«, čiji su strop i zidovi ukrašeni prekrasnim gipsanim tvorevina. Najljepša od njih zove se »Four Roses« i izgleda poput smrznutih cvjetova. Ubrzo skrećemo u usporedni kanal s uskim provlačenjima koje su nazvali »Split Rock« (»Rascijepljena stijena«) i »Bare Hole« (»Ogoljela rupa«). U ovom drugom trebalo je poprilično dugo puzati. Ponovo dolazimo do »Cleaveland Avenue« u kojem oko 12 sati nailazimo na ugostiteljski objekt u dvorani »Snowball Room«. U njoj se nalazi mala kantina, koja za vrijeme našeg dolaska nije radila, i WC. Ovdje prekidamo obilazak na 20 minuta i užinamo. Iz »Snowball Room« krećemo dalje

i ulazimo u lijep, širok i visok meandar »Boone Avenue« koji završava vertikalama u vis i u dubinu, i vrlo lijepim visokim dvoranama »Cathedral Dooms«. Iz tih dvorana ulazimo u uže kanale koji idu gore - dolje i stižemo do saljeva »Lions Head« (»Lavlja glava«), koji liči na razjapljene lavlje ralje i po kojem se moramo popeti. Ubrzo opet stižemo do puzanja kroz uske prolaze »Man Hole«, vrlo dugačak »Cheese Grater« (»Ribež za sir«) i najniži od svih, visok svega 23 cm »No Name Pass« (»Bezimeni prolaz«). Ime je dobio zbog svih psovki koje su ljudi izgovorili dok su prolazili kroz njega. U svom 15 - godišnjem speleološkom stažu nikad se nisam toliko napuzala, i to baš u najvećoj špilji na svijetu. Nakon uskih provlačenja, dalje se izmjenjuju kanali, dvorane i prolasci duž kanjona. Prolazimo »Gerta Grotto« penjući se i prelazeći preko kanjona, pa zatim »Robertson Avenue« u kojoj se nalazi najljepša gipsana ruža u špilji nazvana »Tiger Lily«. Zatim su se zaredale »Nickerson Avenue« i »Fox Avenue«, u kojoj smo se sastali s drugom turom i posvetili minutu šutnje svim palim američkim borcima povodom njihovog praznika »Memorial Day«. Dalje se blago penje-

mo kroz glonđe do najstrmijeg dijela nazvanog »Compass Needle« (»Igla kompasa«), a koji se sastoji od okomitog provlačenja kroz glonđe. Nakon penjanja ponovo ulazimo u turistički dio koji se nalazi na turi »Frozen Niagara«. Ponovo prolazimo pokraj istoimenog saljeva i sigastih ukrasa nazvanih »Drapery Room«, te izlazimo na ulaz »Frozen Niagara« u 15. 55. Cijela tura je dakle trajala oko 6 sati, a prijeđeni put iznosi oko 8800 m. Bus dolazi po nas u 16 sati i vraća nas do glavnog ulaza. Tamo vraćamo stvari i simpatičnim vodičima ostavljamo Danteovo pivo i Pepsi. Oko 17 sati konačno napuštamo nacionalni park »Mammoth Cave« i vozimo se prema Nashvilleu, sređujući usput dojmove iz obilaska najveće špilje na svijetu.

Iz Nashvilllea letimo dalje za Las Vegas, Nevada, tamo provodimo kratku i burnu noć te 30. svibnja letimo dalje za Phoenix, Arizona. U Phoenixu saznajemo da je naš let za Flagstaff

otkazan, pa unajmljujemo auto i sljedeća dva dana provodimo vozeći se po Arizoni. Obilazimo razne znamenitosti, poput ruševina indijanskog dvorca, prekrasnih pustinskih krajolika i kanjona. Na kraju odlazimo do Grand Canyona i 1. lipnja se u jednom danu spuštamo do rijeke Colorado i penjemo natrag na rub kanjona. To je bilo prekrasno i vrlo naporno iskustvo. Zadnji dan našeg putovanja, 2. lipnja, iskoristili smo na obilazak južnog ruba kanjona i još nekoliko znamenitosti Arizone poput rijeke Little Colorado, još par indijanskih ruševina i Sunset kratera. 3. lipnja krećemo na put kući iz Flagstaffa, preko Phoenixa, New Yorka i Beča. Nakon 24 sata provedena na putu, 9 sati vremenske razlike i temperaturne razlike od 25°C, stigli smo 4. lipnja u 14. 45 u Zagreb, potpuno izgubljeni u vremenu. Bili smo umorni ali prepuni doživljaja koje ćemo još dugo pamtit.

Nela Bosner

Posjet jami Mamet

»Na dalmatinskoj strani južnog Velebita, kod Ražovog kuka (791m) u dolcu Dragi, nalazi se propast zvana Mamet, koja je u promjeru široka 40 - 50m, a duboka 150m...« napisao je 1929. god. Josip Poljak... Nakon skoro četrdeset godina hodanja oko ulaza, 1968. godine speleološka ekipa osvaja Mamet.

15. listopada 2005. Mamet je čekao samo nas, posjet je organizirao SO Dubovac. Skupilo se 24 speleologa, od toga jedan organizator – Jela, troje Velebitaša, hrpa Šibenčana i Splitsana te jedna Željezničarka. Došavši na ulazić dimenzija 60x70m, rijetki su bili hrabri stajati na rubu jame. Nakon doručka krenuli smo s ulaskom u jamu, dvije linije, nasmijani špiljari, prekrasan sunčan dan... Vedrana iz Splita i ja krećemo paralelno u jamu, nakon prvih stotinjak metara stojimo na polici i promatramo tu predimenzioniranu »špajzu«. Dolje su glonđice, sve je zeleno i imam neki čudan osjećaj da je ispod mene još svega petnaestak metara do dna, kad ono... pa to su ljudi ove točkice, gle transportnu, izgleda ko čik! Mudro smo zaključile da smo sve vidjele i da nema potrebe spuštati se dolje, ali nešto je jače od

nas - sila teža. Ukopčavši se za posljednji spust, srce jače tuče, osjećaj je fantastičan, beskraino spuštanje, vrtimo se u previsu, boli ruka od descendera, pa mi se ne krećemo, sve je i dalje veliko. . . Nakon kraćeg odmora pri prelasku preko čvora na pola previsa (a gdje drugdje), do dna opet nikako doći. Kad smo stigle na dno i dalje je sve bilo jako veliko, na drugom kraju dvorane skupila se ekipa koja je čekala vijesti iz »okna«. Ekipa penjača objavila je tužnu vijest da kanal završava nakon petnaestak metara. Kad je došlo je vrijeme da nešto poklopamo i počnemo izlaziti iz jame, ustanovili smo da nam se ne da ići van, jedni su puštali druge da idu prvi. Došao je red na mene, ukopčavam se, bjesomučno »pumpam« da bih se odvojila od dna, konačno se odljepljujem od zemlje i koristim »jo - jo« efekt pri penjanju. U jednom trenutku me Velebitaši osvijetljavaju za potrebe filmića, na stijeni gledam svoju sjenu od tridesetak metara, dobro izgledam, ali čak ni moja sjena nije dorasla ovoj propasti zvanoj Mamet. . . Mudri razgovori kraj vatrice su se svodili na »kako je dobra, koji feeling. . . « i stvarno je!

Martina Borovec